

BOGANMEDELSE

Anthozoe Chaidou: Junge Ausländer aus Gastarbeiterfamilien in der Bundesrepublik Deutschland, Europäische Hochschulschriften: Reihe 2, Rechtswiss; Bd 372, Verlag Peter Lang GmbH, Frankfurt a/M 1984 (Diss Freiburg 1983), 264 s.

I Västtyskland såväl som i andra invandrarländer i Västeuropa har intresset under de senaste åren riktat sig mot den yngre generationen av utlänningar och de sociala och andra problem som en uppväxt i en annan kultur medför och som kan föranleda störningar i socialisationsprocessen och därmed försvåra eller rentav omöjliggöra en integrering i den nya miljön. Enligt Chaidou har detta intresse i Västtyskland sin förklaring i att antalet barn (trots det värvningsstopp för gästarbetare som infördes 1973) så gott som fördubblats sedan dess och fram till 1980. Med sitt främmande språk, sitt annorlunda beteende och sina annorlunda vanor utgör dessa barn en minoritet — ofta betecknad som en marginalgrupp — i det tyska samhället.

På grundval av uppgifter i den officiella befolkningsstatistiken och polisstatistiken kan man konstatera, att unga utlänningar (6—24 år) har en cirka dubbelt så hög kriminalitetsbelastning som jämnåriga tyskar. Chaidou ställer sig frågan om detta i praktiken gäller även för de unga som kommer från de 6 viktigaste värvningsländerna för gästarbetare, alltså Turkiet, Italien, Jugoslavien, Grekland, Spanien och Portugal. Hon finner emellertid frågan svår att besvara, eftersom de i polisstatistiken registrerade icke tyska brottsmisstänkta är personer med utländskt medborgarskap eller statslösa personer och omfattar inte bara utländska medborgare bosatta i Tyskland utan även personer som uppehåller sig där illegalt samt dessutom såväl turister som personer tillhörande stationeringsgrupperna, vilka alltså inte omfattas av befolkningsstatistiken. Dessutom är en jämförelse mellan tyska och utländska brottsmisstänkta efter nationalitet och åldersstruktur samtidigt omöjlig att genomföra på grund av att nödvändiga uppgifter saknas i statistiken.

Chaidous ambition är att i det föreliggande arbetet försöka ge realistisk bild av unga utlänningars kriminalitet inte bara genom en analys av polisstatistikens siffror utan även genom att försöka avgränsa och analysera de ungas situation ur olika aspekter. De befinner sig i ett utsatt läge, som präglas av deras rättsliga särställning, av problem vad gäller skol- och yrkesutbildning, arbetslöshet och anpassningssvårigheter till följd av de konflikter som en uppväxt i två olika världar — det tyska samhällets och hemlandets — ger. Huvudsyftet med avhandlingen är att söka fastställa om kriminaliteten hos denna grupp av personer kan tolkas som ett »naturligt fenomen« eller om den skall ses som ett alarmerande hot mot det tyska samhället och har sin grund i det förhållandet att de är utlänningar.

Med unga utlänningar avses personer från gästarbetarfamiljer i åldrarna 6—13 år (Kinder), 14—17 år (Jugendliche), 18—20 år (Heranwachsende) och 21—24 år (Jungerwachsene), som antingen är födda i förbundsrepubliken Tyskland eller har flyttat dit senare. Begreppet »från gästarbetarfamiljer« betyder en begränsning av populationen till unga från de 6 huvudvärvningsländerna för gästarbetare (Turkiet, Jugoslavien, Italien, Grekland, Spanien, Portugal). Någon kontroll huruvida de unga utlänningarnas föräldrar är verksamma som gästarbetare eller ej har dock ej skett.

Chaidous målsättning för avhandlingen är mycket omfattande och ambitiös. De ungas kriminalitet skall å ena sidan belysas med hjälp av uppgifter från den officiella statistiken och å andra sidan genom informationer från en del av de unga själva. De sistnämnda informationerna är avsedda att ge tillfälle till en närmare undersökning och analys av de unga brottslingarnas socialbild och kriminaliseringsförlopp. Ett annat syfte är att söka avgränsa bestämda yttrandeformer av kriminalitet inom de enskilda nationaliteterna. Dessutom skall problem som uppkommer i samband med verkställighet av straffet studeras.

Med utgångspunkt från det förhållandet, att en jämförelse mellan kriminalitetsbelastningen hos 6—24 åriga utlänningar och jämnåriga tyskar har visat, att de förstnämnda har en högre belastning uppställer Chaidou en rad arbetshypoteser. Dessa testas dels genom en sekundäranalys, varmed förstås en utvärdering av data från andra undersökningar rörande utlänningsproblematiken och officiell statistik för åren 1978—81 samt av en primäranalys, som baserar sig på en av Chaidou utförd enkätundersökning på ett urval av 102 unga utlänningar från gästarbetarländer, som avtjänade straff på ungdomsanstalter i BRD den 18 och 19 november 1979.

Efter en genomgång av tyska undersökningar från 60-talet rörande utländska medborgares kriminalitet konstaterar Chaidou, att deras andel i totalkriminaliteten då låg under den inhemska befolkningens, men att vissa nationaliteter uppvisade en högre belastning än tyska medborgare speciellt i fråga om brott mot person. De flesta studier från 70-talet visar emellertid att den yngre generationen har en högre kriminalitetsbelastning än såväl sina äldre landsmän som sina tyska jämnåriga. Dessutom är det nu förmögenhetsbrotten som dominerar brottsbilden, som mer börjar likna den inhemska befolkningens. En allvarlig brist anser Chaidou det vara att man i många undersökningar inte gör åtskillnad mellan olika nationaliteter, vilket medför att det är omöjligt att fastställa om det rör sig om gästarbetare eller inte och vidare att man därför inte kan ta erforderliga hänsyn till de särigheter och problem som finns inom varje minoritetsgrupp. Bristar som hon alltså önskar avhjälpa genom sin egen studie.

Chaidou har därefter en kritisk genomgång av olika kriminologiska teorier och varnar för att utan vidare tillämpa amerikanska teorier av sociologisk, kriminologisk och psykologisk art på europeiska förhållanden. I sin förklaring till och tolkning av de resultat hennes sekundär- och primäranalys visar söker Chaidou för egen del stöd i socialisationsterin. Socialisationen, dvs den process genom vilken en individ blir inlemmad i en social grupp genom att dels lära sig dels acceptera i gruppen gällande intressen, värden och normer, är för den unge utlänningen, vars uppväxt helt eller delvis sker i Tyskland mycket vanskelig. Familjen, som normalt är den primära förmedlaren av i samhället gällande beteendemönster, är under socialisationsprocessen mestadels orienterad till sin hemlandskulturs värden och normer. Dessa stämmer inte överens med dem som gäller i det tyska samhället och som den unge måste anpassa sig till och följderna blir för honom/henne en »differentiell socialisation«, dvs det uppstår störningar i den så viktiga socialisationsprocessen. Detta förhållande kan för den unge utlänningen medföra osäkerhet, bristan-

de samhörighetskänsla, kommunikationssvårigheter, psykiska störningar och även aggressioner, som i sin tur kan leda till kriminella handlingar.

På grundval av polisstatistikens uppgifter över brottsmisstänkta personer och av befolkningsstatistiken har Chaidou beräknat kriminalitetsbelastningstalen per 100.000 invånare för tyskar och utlänningar i åldersklasserna 6—13, 14—17 och 18—20 år för åren 1978—81. Hon finner att utländska 6—13 åringar har högre frekvenser än jämnåriga tyskar, men lägre än de två övriga utländska åldersgrupperna. Dessa har emellertid dubbelt så höga siffror som sina jämnåriga tyskar. Chaidou menar, att den skillnad i kriminalitetsbelastning som de olika åldersgrupperna visar har sin förklaring i socialisationsprocessen som för de yngsta förlöper tämligen problemfritt och det gäller såväl utländska som tyska barn. Ungdomar i 14—20 års åldern löper en större risk att hamna i kriminalitetsfrämjande situationer i och med den begynnande frigörelseprocessen från familjebanden och bindningen till »peer-groups«. För de unga utlänningarna är det inte bara fråga om en generationskonflikt. Hela deras situation är fylld av förutsättningar, som kan leda till kriminellt beteende. Att deras kriminalitetsbelastning är högre än jämnåriga tyskars är alltså ingen tillfällighet.

En rangordning av olika brottstyper efter antalet brott begångna av unga tyskar respektive utlänningar i den officiella statistiken visar, att med några få undantag liknar kriminalitetsstrukturerna i de båda grupperna varandra. Även i den egna studien av dömda personer finner Chaidou ungefär samma ordningsföljd. Hon drar därav den slutsatsen, att kriminaliteten hos de unga utlänningarna inte utgör något speciellt fenomen som har med deras egenskap av utlänning att göra. Det förhållandet att de är utlänningar är inte avgörande för vilken typ av brott de begår endast för antalet brott. Det bekräftas av en jämförelse av kriminalitetsbelastningen som visar att vid alla brottstyper utom stöld under försvarande omständigheter och narkotikabrott är utlänningarna högre belastade än tyskarna. Något stöd för sin hypotes om att de brott som unga utlänningar begår huvudsakligen är riktade mot medlemmar av den egna gruppen finner Chaidou inte i sin studie av dömda personer.

Utifrån sin målsättning att söka fastställa om det hos unga utlänningar finns speciella faktorer som har samband med den »differentiella socialisationen« och som medverkar till begåendet av straffbara handlingar, betonar Chaidou den roll språk och religion — både bestämda genom kultur och uppfostran — har i de unga utlänningarnas socialisationsprocess. Bristande språkkunskaper får förutom att de skapar en social isolering negativa återverkningar inom skolans och yrkeslivets områden. Det är föräldrarna som i sin fostran av barnen är förmedlare av språk och religion. Målet är för dem att den unge skall uppta och acceptera de i hemlandet gällande normerna. I sin nya miljö — bli i skolan och bland kamrater — upplever den unge utlänningen en annan kulturell värld som präglas av normer som på alla områden är mer liberala än hemlandets. Den differentiella uppfostran som dels föräldrarna dels den tyska omvärlden utövar skapar ett negativt inflytande på socialisationsprocessen. Detta kan hos den unge utlänningen leda till psykosociala problem och konfliktsituationer, och det finns risk för att han/hon söker en lösning genom straffbara handlingar.

Chaidou menar, att även om det utifrån olika studier som hon hänvisar till inte är möjligt att fastställa, att den »differentiella uppfostran« av de utländska barnen ovillkorligen leder till kriminalitet, så visar de dock att genom förekomsten av negativa inflytanden i uppfostran kan en utväg i form av kriminella handlingar inte uteslutas. Därmed anser hon också att hennes utgångshypotes om att risken för att unga utlänningar skall bli kriminella gynnas av att deras kultur och uppfostran skiljer sig från tyskarnas har bekräftats.

Vidare diskuterar Chaidou hur den höga kriminalitetsbelastningen hos unga utlänningar jämfört med hos unga tyskar möjligen kan ha sin förklaring i den skillnad som finns mellan dem vad gäller familje- och bostadsförhållanden samt yrkes- och arbetslöshetssituation. Med hjälp av enkla frekvensdata från sin egen studie av dömda utlänningar och resultat från olika andra undersökningar påvisar hon att för kriminalitet gynnsamma faktorer som extremt dåliga bostadsförhållanden, otillräcklig eller avbruten skolutbildning, bristande yrkesutbildning och arbetslöshet är långt vanligare hos unga utlänningar än hos tyska jämnåriga. I så måtto anser Chaidou också att hennes utgångshypotes har bekräftats.

Med utgångspunkt från andra undersökningar som visat att kriminalitetsbelastning och kriminalitetsstruktur hos den första utlänningsgenerationen varierade med nationalitet har Chaidou som en ytterligare målsättning att undersöka om så är fallet även bland de unga utlänningarna. I statistiken saknas emellertid erforderliga uppgifter för en sådan analys, de undersökningar som finns rörande unga gäller endast för begränsade områden och i den egna studien är antalet undersökta personer inom vissa nationaliteter alltför lågt för att möjliggöra en analys.

En annan av de hypoteser Chaidou prövat är att unga utlänningar vid straffverkställigheten behandlas annorlunda än tyskar och att ett eventuellt utvisningshot verkar hindrande för resocialiseringen. På grundval av bl a resultat från den egna studien av dömda anser sig Chaidou ha fått stöd för sin hypotes.

Avhandlingens slutsats är, att den unga utlänningsgenerationens kriminalitetsförhållanden utgör ett normalt och förväntat samhälleligt problem och torde så förbli under de kommande åren kanske t o m i större omfattning än för närvarande om inte åtgärder på allvar vidtas för att underlätta de unga utlänningarnas integrering i det tyska samhället.

Avhandlingen ger som helhet en intressant bild av unga utlänningars situation i dagens Västtyskland såväl vad gäller deras sociala situation som deras rättsliga ställning. Den ger också en god inblick i den tyska litteratur som föreligger rörande utländska medborgares sociala problem, varav kriminalitet är ett. Till avhandlingens förtjänster hör bl a såväl genomgången och diskussionen av i första hand tyska undersökningar rörande utländska medborgares kriminalitet som kritiken av gängse kriminologiska teoriers tillämpning på det aktuella problemområdet samt den ingående och intressanta analysen av de faktorer som ger upphov till den »differentiella socialisationen« och de problem som denna störning i socialisationsprocessen medför för de unga utlänningarna.

Ur empirisk synpunkt inger emellertid avhandlingen en viss känsla av besvikelse speciellt med tanke på de förväntningar man ställt sig efter att ha tagit del av

Chaidous ambitiøse målsætning. Avhandlingen skulle særlig empirisk have vundet på om Chaidou i mindre udstrækning støtt sig på resultat fra andres undersøgelser og i stedet satsede på en udvidning af den egne studie af dommede personer til at omfatte også de unge kriminelle som fået en anden påfølgende anstaltsplacering. De som hamner i anstalt udgør endog et begrænset klientel. Då havde Chaidou haft mulighed til en mere dybdegående analyse af det egne materiale og dermed også i større udstrækning og med større tillid til resultatet kunne prøve de opstillede hypoteser på grundval af sine egne resultater. Som det nu er kendt bevisningen ofte tæmlig tynn og ikke altid lika övertygande.

Britt Sveri

Stockholms universitet

Rapport fra Seminaret om norsk flyktningepolitikk; redaktør: Tor G. Birkeland. Institutt for rettsosologi, Universitetet i Oslo, Stenskrift Nr. 44.

Rapporten stammer fra et seminar i november 1983, arrangeret af Rettspolitisk forening, Den Norske Helsingforskomité og projektet »Politisk asyl i Norge«. Seminaret fandt sted 1½ måned efter den nye danske udlændingelov var trådt i kraft (uden at den dog nævnes nogetsteds i rapporten), og få dage efter at det norske Fremmedlovsudvalgs utredning (NOU 1983:47, Ny fremmedlov) forelå. Rapporten består af foredragene på seminaret samt et resumé af de efterfølgende diskussioner.

Tore J. Brevik fra Det norske Flyktningeråd indleder med en udmærket oversigt over flygtningeproblemernes karakter og deres globale fordeling. Langt hovedparten af de ca. 16 millioner flygtninge — et tal, der fremkommer, når man bruger den vide flygtninge-definition: mennesker på flugt som følge af menneskeskabte katastrofer — findes nu i den tredje verden. Hjælpearbejdet må tage hensyn hertil, bl. a. ved en øget satsning på integrerede projekter, hvor flygtningebistand og almindelig udviklingsbistand går hånd i hånd. I Norden hører vi normalt mest om de afrikanske og asiatiske flygtningeproblemer; selv om de sydamerikanske problemer kvantitativt set er mindre, er de, både under en humanitær og en politisk synsvinkel, mere komplicerede end de fleste andre steder i verden. Brevik redegør i sin oversigt udmærket herfor.

Inger-Lill Søberg har et kort oplæg om den norske modtagelse af kvoteflygtninge og de skibsoptagte vietnamesiske båd-flygtninge, som i de senere år har været dominerende i det norske modtagelsesprogram. Genbosætningsproceduren sker i tæt samarbejde med UNHCR (FN's flygtningehjælpskommissariat) og IMC (The Intergovernmental Committee for Migration), der bl. a. fungerer som flygtningenes verdensomspændende »rejsbureau«. De norske procedurer minder meget om de danske; dog kan man misunde nordmændene, at de åbenbart i praksis har fået arbejdet muligheden for hasteforberedelse i en sådan grad, at beslutning om modtagelse kan træffes i løbet af timer, når det virkelig gælder. *Ruth Ryste*, direktør i Statens Flyktningesekretariat, beretter om integrationsarbejdet, der siden 1982 har været en ren statslig opgave. Tidligere havde man en model, der mindede meget om den danske, hvor Dansk Flygtningehjælp står som hovedansvarlig for

alle aspekter af flygtningearbejdet, indenlandske såvel som internationale. Ryste, der selv var medvirkende til opsplitningen af det norske flygtningearbejde, giver udtryk for betydelig tilfredshed med det statslige flygtningesekretariats varetagelse af sine opgaver.

Advokat *Hanne Sophie Greve*, der tidligere har arbejdet for UNHCR i Thailand, har et overmåde engageret indlæg om de kampucheanse flygtninges forhold i Thailand. Det er velkendt, at netop denne flygtningegruppe har været udsat for meget betydelige overgreb; og Greve beretter om det med selvoplevelsens farve og indignation. Ingen kan være uberørt af hendes skildringer, men i sine forbitrede angreb på UNHCR, det internationale samfund og på den norske regering skyder hun ind i mellem over målet. En afgørende forudsætning for UNHCR's gennemslagskraft er organisationens accentuerede upolitiske fremfærd. Accepterer man dette, må man også acceptere, at bindingen til det upolitiske har sin pris, som i givne situationer kan være dybt frustrerende for alle involverede medarbejdere, men naturligt nok mest for dem, der arbejder i marken dér, hvor menneskerettighedskrænkelserne foregår. Når Greve angriber Norge for at have forholdt sig passiv over for Thailands erklæringer om, at kampucheanerne kun kunne få »temporary refuge« — et farligt begreb, der let lader sig misbruge til mellemstatslig afpresning eller til at legitimere tvangsmæssig tilbagesendelse af flygtningene — er det urigtigt. Selv var jeg i 1981 medlem af en af UNHCR's nedsat kommission, der skulle bearbejde denne problemstilling. Som eneste nordiske medlem holdt jeg mig i tæt kontakt også med den norske regerings repræsentanter, der i allerhøjeste grad interesserede sig for at få dette problem løst på en humanitært set forsvarlig måde.

Projektleder ved Institutt for rettssosiologi, *Tor G. Birkelands* indledning om de spontane flygtninges stilling efter norsk ret er fortrinsvis problematiserende. Han drøfter spontanflygtningebegrebet, sagsbehandlingen (herunder brugen af varetægtsfængsling over for asylsøgere), selve asylbedømmelsen samt nogle mere generelle retssikkerhedsmæssige aspekter. Hans kritik rammer især udlændingemyndighedernes praktisering af reglerne; men også Fremmedlovutvalgets forslag til løsninger bliver i flere henseender karakteriseret som utilstrækkelige. Indlægget illustrerer i mangt og meget de samme problemer, vi i Danmark havde under den tidligere udlændingelov; visse af dem består stadig, bl. a. den ret vidtgående anvendelse af varetægtsfængsling. *Ragnar Askheim*, der er kontorchef i justisdepartementet, giver en mere positiv fremstilling af sagsbehandlingen. Dog medgiver han, at behandlingstiderne er for lange, og at særlige problemer — også i henseende til selve status-spørgsmålet — opstår herved. I sin omtale af bevismangelen som asylsagernes tungeste problem giver Askheim udtryk for den subjektive opfattelse, at man lader tvivlen komme asylsøgeren til gode. Lidt uformidlet siger han derefter, at »dette med bevisbyrdegler tror jeg ikke man i praksis vil komme så langt med«.

Torkel Opsahl, professor i statsforfatningsret og formand for det norske fremmedlovudvalg, understreger — under anvendelse af Ross' »Tû-Tû«-artikel — at en diskussion om flygtningebegrebet isoleret set er mindre givende. Sammen med betingelserne for at blive anerkendt som flygtning må også retsvirkningerne heraf

inddrages i drøftelserne. Dette synspunkt er i sig selv uangribeligt. Mere problematisk bliver det, når Opsahl senere synes at nærme sig en slutning, hvorefter — bl. a. — videregående retsvirkninger kan retfærdiggøre et snævrere flygtningebegreb. Det afgørende behov for en flygtning er at opnå beskyttelse, d. v. s. undgå tilbagesendelse; det er først og fremmest i dette lys, flygtningebegrebet må fastlægges. At sende en asylsøger tilbage med den begrundelse, at man på grund af de vidtgående positive retsvirkninger (f. eks. den senere ret til folkepension) har måttet anlægge et snævrere flygtningebegreb, som den pågældende lige netop falder uden for, er ikke acceptabelt. — Og det er da heller ikke Opsahls opfattelse, hvad man kan se af hans senere gennemgang af nogle hovedtræk i det norske lovforslag; her understreges det, at princippet om værn mod forfølgelse er selve grundstenen i udkastets flygtningebestemmelser. I tilslutning til gennemgangen af det norske lovforslag giver *Karin Isacson* fra Sverige en indgående beretning om baggrunden for fastlæggelsen af flygtningebegrebet i den svenske udlændingelov fra 1980.

Bogen slutter med en kontradiktorisk gennemgang — ved henholdsvis chefen for Statens utlændingskontor *Carl Hugo Lund* og advokat *Bjarne Berg* — af problemerne vedrørende »pre-screening«, d. v. s. den umiddelbare afvisning af sådanne asylsøgere, hvis anmodning anses for åbenbart ugrundet.

Det er utvivlsomt værdifuldt, at der gives lejligheder, hvor de forskellige grupper af praktikere og teoretikere, som beskæftiger sig med flygtningespørgsmålet, kan mødes og udveksle synspunkter. De emner, som har været drøftet på det norske seminar, svarer i alt væsentlig til programpunkterne på de nordiske asylretsseminarer, af hvilke der hidtil har været afholdt fire. Nyhedens interesse har det alligevel at gennemføre sådanne arrangementer, ikke blot fordi dele af deltagerkredsen fornys fra gang til gang, men navnlig fordi reformbestrebelseerne på netop flygtningerettens område er meget intensive i disse år. Afholdelse af seminarer som det norske bidrager til indholdet og niveaue af den retspolitiske debat om asylsøgere og flygtninges retsstilling.

Hans Gammeltoft-Hansen
Københavns Universitet

Hans Erik Munk-Petersen (red.): Breve fra danske fængsler. Hekla 1984.

Boken »Breve fra danske fængsler« är en sammanställning, gjord av Hans Erik Munk-Petersen, från en samling brev av alla inblandade i dansk kriminalvård. Alla kategorier, från fångar och upp till domaren själv har fått ge sitt värdefulla bidrag. Att jag använder ordet värdefulla beror på att alla har tagit sin uppgift på alvar och verkligen gått in för att lämna »sin« bild så komplett som möjlig.

Det svåra ur författarens synvinkel är ju att hitta de personer som har rätt motivation för att delta i ett sånt här arbete och det har han verkligen lyckats bra med. Han har hittat de som blandar »kalla« fakta med sina egna känslor, erfarenheter och värderingar på ett realistiskt sätt, vilket jag anser är synnerligen viktigt i ett ämne som detta.

Summan blir därför att man får en total inblick i den danska kriminalvården

ur alla tänkbara infallsvinklar och är man ute efter att få reda på hur denna fungerar och upplevs, så är detta absolut rätt bok och det är definitivt inget hinder att den är skriven på danska.

6074 på Österåker

Festskrift till Hans Thornstedt. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1983.

I de senere år er den skandinaviske juridiske litteratur blevet beriget med udsendelse af en række festskrifter til betydende, afgående juridiske professorer.

Festskriftet til professor i strafferet ved Stockholms Universitet, Hans Thornstedt, går på værdig vis ind i rækken af udsendte festskrifter.

Både kvantitativt og kvalitativt er der tale om et imponerende værk. Det er på 773 sider, og indlæggene har en meget stor spændvidde. Dette er naturligt, når man tager i betragtning, hvor langt Thornstedt i sit forfatterskab er kommet omkring. Fortegnelsen over hans publikationer (fra 1944—1982) viser i sig selv, at der er tale om et forfatterskab ud over det sædvanlige: almene, centrale strafferetlige problemer, sanktionslære, virksomhedsansvar, økonomisk kriminalitet er blot nogle af de emner, forfatteren kyndigt har taget sig af.

Festskriftets første indlæg står Johs. Andenæs for: læserne introduceres i den norske straffeprocesslov fra 1981. Det er især spørgsmålet om lægmænds medvirken i sagerne pådommelse, ankeordningen og afhøringsmåden, som der redegøres for. Festskriftets sidste indlæg er af Suzanne Wennberg, Sverige, som tager sig af det strafferetsteoretiske problem om ansvarsspørgsmålet ved tilbagetræden fra forsøg. 35 yderligere bidrag, hovedsageligt fra de nordiske lande, udgør sammen med Madeleine Anderssons fortegnelse over Thornstedts produktion resten af festskriftet.

Læseren kommer i sandhed langt omkring: han indføres i og konfronteres med de evigt aktuelle presseretlige problemer, grænsedragning ved økonomisk kriminalitet, straffeteorier, sanktionsteorier, tingsretlige emner m. v. Ikke blot emnerne er vidtspændende, også tidsmæssigt kommer vi langt omkring. Kjell Åke Modéer giver en retshistorisk oversigt over ågerbegrebet og tidligere tiders renteforbud i opsatsen »God affär« eller »brottslig gärning«, og Knud Waaben tager os med til et møde med Franz von Liszt ikke i den Internationale Kriminalpolitiske Forening, men hinsides i de »høje boliger«. Ærgerligt er det, at gæsten ikke benyttede lejligheden til at informere von Liszt om danskernes forsøgsordning med samfundstjeneste. Det ville være godt at have fået en tilbagemelding om dennes syn på den nye sanktionsform. I Anders Bratholms tankevækkende indlæg »Har vi klassejustis i Norden?« får man bl. a. at vide, at to søskende, som havde kaldt deres drikfældige mor »Fyldesvin« og »Fyldemær« af højesteret blev idømt tughus for livstid for »ubluelig at have tiltalt sin moder«. Dette skete i 1836, altså for mindre end 150 år siden.

Vagn Greve rejser i sit indlæg »Bør forsæt være en almindelig strafbarhedsbestemelse?« bl. a. spørgsmålet, om der ved siden af den almindelige voldtægtsbestemelse også bør udformes en regel, som kriminaliserer uagtsom voldtægt. I Lov og Rett 1985, s. 1—2, tager Anders Bratholm tråden op og er sympatisk stemt for tanken. Jeg tror, at en sådan regel ville være uheldig. Den ville meget let få dom-

stolene og ikke mindst lægdommere til i sager, som reelt angår et forsætligt forhold, at falde ned på det uagtsomme.

Det er i øvrigt uden for det muliges kunst i en kort omtale af et så omfattende værk at redegøre nærmere for de enkelte indlæg. Men det kan varmt anbefales at stifte nærmere bekendtskab med festskriftet.

Ole Stigel

Statsadvokat i Aalborg

Vagn Greve: Edb-strafferet. Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1984. ISBN 87-574-4450-1. 128 sid. 125 d.kr.

I Sverige uppmärksammades tidigt allvaret i den snabba utvecklingen inom ADB-området och de faror som från straffrättslig synpunkt var förenade härmed. Således berördes problematiken redan i förarbetena till datalagen och föreslogs därvid även en viss straffrättslig reglering (SOU 1972:47, s 63 och 95 f). Trots att utvecklingen fortsatt oavbrutet sedan dess och trots att det i anslutning här till — på straffrättshistoriskt väl känt vis — skapats nya möjligheter att begå gamla brott respektive förutsättningar för, tidigare ej existerande, otillbörliga straffvärda datorrelaterade gärningar, förekommer i den nordiska judikaturen relativt få bidrag på hitrörande område. Varje nytt bidrag tas således emot med glädje, och när materialet presenteras på det sätt Greve gör i boken »Edb-strafferet« är det extra välkommet.

Boken kan inte sägas utgöra någon datorstraffrättslig djupdykning — vilket inte heller varit syftet — men detta torde endast vara positivt, eftersom det framstår som viktigt att en första (dansk) framställning inom ämnet av den här omfattningen kan tilgodogöras inte endast av straffrättsspecialister utan även av andra; såväl jurister som, om möjligt, icke-jurister. Boken är nämligen skriven på ett lättfattligt sätt, och Greve beskriver, bl a med användande av rikligt med exempel från såväl Danmark som utlandet, de vanligaste — i litteraturen oftast nämnda — datorrelaterade gärningstyperna samt rubricerar dessa med stöd av dansk strafflagstiftning. Systematiskt utgår han således från gärningssituationer och inte från olika rättsregler. Greve delar in gärningarna i tre huvudgrupper: den egentlige edb-kriminalitet, kriminalitet ved hjælp af edb och slutligen kriminalitet på grund af edb. Huvudgrupperna är indelade i undergrupper som i sin tur delas in i undergrupper. Denna föredömliga systematisering, som steg för steg finns upptagen redan i innehållsförteckningen, gör det mycket lätt att hitta i boken.

I det inledande kapitlet talar Greve bl a om »edb-kriminalitetens« omfattning. Grundläggande är härvid att fastställa vilka gärningar som innefattas i detta begrepp. Greve ger dock inte någon egen definition, och han ger inte heller några exempel på definitioner, som formulerats av andra författare; han konstaterar endast att de flesta givna definitionerna är mycket vida. Utan en definition — en vid och något vag sådan torde vara bättre än ingen alls — torde uppgifter om antal avdömda fall, uppskattningar av mörkertal, omsättning i pengar osv vara mindre intressanta och synes konklusioner vara minst sagt vanskliga att göra (s 10—14).

Greve anser det möjligt att text på en bildskärm kan falla in under (den danska) »straffelovens dokumentbestemmelser« (s 68). Frågan är intressant men torde sakna praktisk betydelse, enär ett oegentligt förfarande som leder till oriktiga uppgifter på bildskärmen så gott som alltid torde utgöra annan straffbelagd gärning. Greve hänvisar i denna del till att undertecknad anfört att texten på bildskärmen »naturligtvis inte« är att betrakta som en urkund (SvJT 1979 s 274). Jareborg anser det inte vara uteslutet att text ett magnetband med en upptagning för ADB kan vara en urkund. Han nämner dock inte hur det förhåller sig med bildtexten; vilket sannolikt beror på att han finner det vara uppenbart att så inte är fallet (Brotten III, s 31. Se även a a s 34 och 37 f. Observeras bör dock, att detta inte gäller kopierade ADB-upptagningar, a a s 32). Vad jag velat markera är att även om underlaget, text upptagning på magnetband, anses uppfylla urkundskraven, innebär inte detta att när uppgifterna på bandet materialiseras som text på bildskärmen, denna bildtext är en urkund. Upptagningen på bandet och materialiseringen härav bör inte ses såsom en odelbar enhet. Bl a kan ingrepp ske i texten på bildskärmen utan att de data som finns på magnetbandet ändras; i denna situation — till skillnad mot vad som kan vara fallet om ändring sker på bandet — föreligger inte något förfalskningsbrott.

Den svenska förmögenhetsbrottsutredningen konstaterar, att det bland datoranknutna gärningar på förmögenhetsbrottens område kan vara svårt att med gällande lagstiftning ge en lämplig rubricering och därmed påföljd för vissa bedrägerilikhanda förfaranden, varför det föreslås att bedrägeriparagrafen kompletteras med en särskild punkt om »datorbedrägeri« (SOU 1983:50, s 28, 186—188 och 274—275). Greve inser att motsvarande problem föreligger vid tillämpning av den danska straffeloven; i sammanhanget dock utan hänvisning till den svenska utredningen. Vad som förvånar är att han trots detta, i uppenbar konflikt med legalitetsprincipen, inte bestämt motsätter sig en tveksam konstruktion för att göra bedrägeriparagrafen tillämplig (s 86—88). Att han inte har några betänkligheter häremot följer vidare av att, när han under rubriken »Behovet for lovændringer« föreslår en ändring för att urskilja »data-bedragerier«, görs det inte i första hand för att skapa en möjlighet att straffa det som nu är straffritt utan »Sat på spidsen: ændringsforslagene er primært begrundede i æstetiske hensyn« (s 115).

I den sista huvudgruppen, »kriminalitet på grund af edb«, behandlar Greve bl a den situationen att en person utan eget förvållande felaktigt fått visst belopp insatt på sitt konto i text bank, och när han upptäcker felet inte kan motstå frestelsen att konsumera medlen (s 112—113). För svenskt vidkommande hänvisar Greve därvid till en svensk framställning som i sin tur hänvisar till ett hovrättsavgörande från år 1979, där vederbörande dömdes för olovligt förfogande (10:4 BrB). Grunden för denna hovrätts bedömning torde vara två fall från högsta domstolen (NJA 1947 s 8 och 1954 s 464), men det finns anledning påpeka att Jareborg ställt sig frågande till aktuell paragrafs tillämplighet i dessa fall; hans första invändning är att fråga ej är om någon individualiserad egendom (Brotten II, s 77—78). Jareborg betonar dock, att »förutsättningarna för bedrägeri väl kan vara uppfyllda (en begäran om utbetalning kan fungera som ett vidmakthållande av en villfarelse).

»Vad som är intressant i sammanhanget — oberoende av vilken uppfattning man anammar — är att det inte torde vara straffbart att i ifrågavarande situation förhålla sig helt passiv (jfr vissa hälerisituationer, Jareborg a a s 109). Den honom oförskyllt »serverade« förutsättningen för ett visst brott kan följa honom livet ut, men så länge som han inget gör begår han inte heller något brott; hans avsikt kan to m vara att det orättmätigt åtkomna beloppet skall fördelas mellan de godtroende dödsbodelägarna. Samma bedömning torde böra göras för det fall kontohavaren disponerar på kontot i övrigt inestående medel; soldat uppgår alltid till ett belopp (jämt ränta) som motsvarar felaktigt krediterad summa. Skattebrott torde inte heller bli aktuellt, eftersom kontohavaren — ifråga om ränteintäkterna — i sin självdeklaration ej utelämnat någon uppgift; räntan tillkommer rätteligen inte honom.

Litteraturförteckningen är — men hänsyn till bokens omfang — mycket omfattande och är således en värdefull källa för den som vill fördjupa sig i ämnet. Bland nordiska bidrag saknar jag dock Lauri Lehtimajas »Om databrott ur finländsk synvinkel« i JFT 1979 s 668—677 samt kan numera tilläggas (den svenska) Rikspolisstyrelsens rapport 1984:5 »Polisens åtgärder mot datakriminalitet«. I detta sammanhang kan också nämnas att en BRÅ-rapport på området är att vänta (Brå-areport 1984 nr 6).

Det enda jag saknar i Greves bok, liksom i andra framställningar jag läst i ämnet *datorrelaterad kriminalitet*, är ett avsnitt som behandlar eventuella svårigheter vid prövningen av rekvisiten för otillåten gärning, bl a gärningsculpabedömningen. Vad är oaktsamt på livsområden som helt eller delvis är datoriserade?

Sammanfattningsvis kan sägas att Greve lyckats mycket väl med att ge en första inblick i ämnet; en framställning som är värd att läsas inte endast av danska kriminalister utan även av kriminalistkamrater från de övriga nordiska länderna.

Krister Malmsten

Västerås tingsrätt

Butterworths Annotated Legislation Service. No. 299. London 1984. ISBN 0-406-54829-3. v + 265 s.

Det er vanskelig at følge med i lovgivningens udvikling. For England er denne serie en god hjælp. Den omfatter de vigtigste nye love, enten i særbind eller samlebind. Generelt er der en introduktion, lovtæksten med fyldige noter og registre. Bindene sælges enkeltvis eller i løbende abonnement.

Nærværende bind rummer blandt andet The Data Protection Act 1984, The Child Abduction Act 1984 og The Video Recording Act 1984. Dataloven skal gøre det muligt at ratificere Europaråds-konventionen. Børnebortførelsesloven skaber to nye delikter i stedet for det klassiske børnetyveri; der skelnes nu mellem forældres og fremmedes. Videoloven skaber nye forbrydelsesbegreber på dette område.

V. G.